

**ВИСШЕ УЧИЛИЩЕ ПО ЗАСТРАХОВАНЕ И ФИНАНСИ -
СОФИЯ**

Катедра «ФИНАНСИ И ЗАСТРАХОВАНЕ»

АВТОРЕФЕРАТ

**Предизвикателства на еврозоната и
прогнози за въвеждането на нова
валута в Полша**

Д-р Ивона Дуджик

София
-2023-

1. ОБОСНОВКА НА ИЗБОРА НА ТЕМА

През 2004 г. Полша се присъедини към Европейския съюз. Като член на Икономическия и паричен съюз, се задължи да приеме единната валута, еврото. В политическите и икономически дебати влизането на Полша в еврозоната се обсъжда многократно. Затова членството на Полша в ЕС, в който вече 19 държави са въвели еврото като действаща валута, показва, че подобен процес ще се случи и в нашата страна. От формална гледна точка този въпрос е предрешен. Полша подписа договор за присъединяване, който я задължава да приеме еврото. Не е установено обаче точното време, когато това ще стане. Освен това присъединяването към валутния съюз зависи от съответствието на Полша с критериите от Маастрихт.

Така, когато се присъедини към ЕС, Полша избра път, водещ към замяната на злотата с единната европейска валута в бъдеще. Съгласно договора за присъединяване тя се задължава да създаде необходимите условия за въвеждане на единната валута. Отвореният въпрос относно сроковете на влизане на Полша в еврозоната дава възможност на полските власти да формират сценарий за въвеждане на еврото, както и да контролират темповете на неговия напредък, като вземат предвид всички възможности и заплахи, свързани с това събитие.

Все пак трябва да се подчертае, че членството в Европейската валутна система изисква изпълнението на петте критерия от Маастрихт. В допълнение към запазването на валутата в системата ERM2, страната трябва да демонстрира стабилност на фискалната и паричната политика, държавният дълг не трябва да надвишава 60% от брутният вътрешен продукт, а бюджетният дефицит не трябва да надвишава 3% от БВП. Инфлацията не може да надвишава 1,5 процентни пункта от средното увеличение на цените в трите страни от ЕС с най-ниска инфлация, а дългосрочният лихвен процент не може да надвишава 2 пункта. Въпреки това, според оценката на съответствието на правните разпоредби и изпълнението на критериите за конвергенция, и като се вземат предвид допълнителни важни фактори, Европейската комисия счита, че Полша не отговаря на условията за преход към еврото - според "Доклад за конвергенцията за 2022 г.". Преди всичко: полското законодателство не отговаря напълно на изискването, посочено в чл. 131 от Договора за функционирането на Европейския съюз, Полша не отговаря на следните критерии: ценова стабилност, държавни финанси, валутен курс, конвергенция на дългосрочните лихвени проценти.

Трябва да се отбележи, че пълното участие в Европейската валутна система води до много потенциални ползи и разходи за полската икономика. Сред положителните ефекти от въвеждането на еврото в Полша са възможността за повишаване на нивото на макроикономическа стабилност и доверие, отстраняване на транзакционните разходи и валутния риск, увеличаване на местните и чуждестранните инвестиции и засилване на търговията. Основните разходи и рискове, произтичащи от унифицирането на валутата, включват, наред с другото, разходите за загуба на независима парична и валутна политика, твърде бърз ръст на цените спрямо възможностите на икономиката, възможните увеличения на цените поради закръгляване, различни технически и административни разходи.

Както подчертава М. Белка, оставането на Полша извън еврозоната би представлявало заплаха за стабилността на нейната национална икономика, което може да доведе до загуба на конкурентно предимство и необходимост от ограничаване на инфлационния натиск. Мненията на икономистите относно влизането на Полша в еврозоната обаче са разделени. Някои от тях твърдят, че поради възможния разпад на ЕС и крах на единната европейска валута влизането на Полша в еврозоната е нежелателно от политическа или икономическа гледна точка. Някои икономисти дори призовават за постепенно премахване на еврото и връщане към националните валути. От друга страна, други смятат, че присъединяването на Полша към еврозоната ще доведе до динамично и устойчиво развитие на полската национална икономика.

Еврото играе важна роля като международна валута. Бъдещето му обаче е трудно да се определи поради множеството фактори, които влияят върху него, и сложността на проблемите, свързани с международната валутна система. Връщане назад обаче няма. Изминалото време дава възможност на Полша да обмисли всички аспекти на такова важно решение. Геополитическите условия, икономическите и политически кризи позволяват на страната ни да анализира внимателно заплахите, да се подготви добре за такова мащабно начинание и да насочи икономиката към нови форми на парична политика. Този въпрос вълнува всеки поляк днес и в бъдеще, затова бъдещият просперитет на нашата страна и индивидуалното развитие на нашите граждани ще зависят от отговорно и общопризнато, балансирано политическо решение.

Оттук и решението на автора да избере тема на дисертацията. Със своите съображения авторката искаше да повдигне научна тема в толкова сложен и противоречив въпрос и да се включи в продължаващата дискусия. Освен това авторът

искаше да запознае заинтересованите съграждани, особено по-младото поколение, с проблемите, свързани с възможността за въвеждане на еврото в Полша.

2. ЦЕЛ НА РАБОТАТА

Основната цел на изследването е опит да анализираме различните елементи, съставляващи крайния баланс на ползите и щети от въвеждането на общата европейска валута. Затова авторът се опита да покаже, че **приемането на общата европейска валута в Полша е полезно.**

Тази формулировка на целта наложи необходимостта на следните изследователски задачи:

Задача 1. Посочване на ползите и разходите от приемането на общата европейска валута в Полша.

Задача 2. Сравнение на ползите и разходите от приемането на еврото в Полша.

Задача 3. Посочване на обхвата на промените в начина на функциониране на различните субекти след евентуалното приемане на общата европейска валута.

3. ПРЕДМЕТ И ОБЛАСТ НА РАБОТАТА

Предмет на изследването, проведено по време на работа, т.е. това, което беше методично проучено¹, е оценката на последиците от въвеждането на общата европейска валута - еврото в Полша. Тъй като последиците от въвеждането на валута, която в момента не е валутата на изследваната държава, са хипотетични, от методологична гледна точка следва да се счита, че предметът на изследване има характеристиките на абстрактен обект². По принцип всички **изследвания ще се провеждат с помощта** на набор от икономически показатели, някои от тях засягат теоретични конструкции, които не се наблюдават пряко (например инфлация, производителност на труда или конкурентоспособност). Останалите се измерват като индикатори или индекси (синтетични измерители, създадени на базата на няколко индикатора) на базата на сумите на приходите и разходите както в микро-, така и в макроикономическо отношение. Тъй като използваните показатели и индекси представляват основата за провеждане на изследването, те са предварително избрани и класифицирани съгласно представената в дисертацията двуетапна схема.

¹ S. Stachak, *Podstawy metodologii nauk ekonomicznych*, Wydawnictwo Książka i Wiedza, Warszawa 2006, s. 94.

² S. Stachak, *Podstawy...*, op. cit., s. 97.

Схема 1. Методика на изследването, възприета в работата

Схема на анализа	
Елемент 1	Елемент 2
Избор на референтни държави по аспектите: 1) време на влизане в еврозоната, 2) геополитическо и географско положение, 3) културно-историческо наследство.	Изборът на показатели, характеризиращи приетите ориентири, анализирани в системата: 1) субекти, отнесени към определени институционални сектори, 2) зона на въздействие.

Източник: собствено изследване.

По отношение на първия елемент, при анализа, проведен с три критерия, бяха избрани държави, които в съвкупност отговарят на следните условия:

1. Време на влизане в еврозоната: влизане в еврозоната между 2010 г. и 2020 г.
2. Геополитическо и географско положение:
 - сходно геополитическо положение – близост до едни и същи държави,
 - принадлежност към региона на Централна и Източна Европа,
3. Културно-историческо наследство: общо, особено през XX век.

Така сред страните, включени в еврозоната, бяха избрани три балтийски държави: Литва, Латвия и Естония. Първата държава, която се присъедини към еврозоната, беше Естония (1 януари 2011 г.), три години по-късно Латвия (2014 г.) и година по-късно Литва (2015 г.). Словакия (1 януари 2009 г.) и вероятно Словения (2007 г.) бяха страна с подобни условия, но с единна валута, въведена по-рано, въпреки че във втория случай тя се третира по-скоро като страна в Южна Европа, въпреки опита от принадлежност към така наречения постсъветски блок.

Като част от втория елемент на анализа беше избран набор от показатели, подходящи за анализ, като се вземат предвид две пресичащи се системи (схема 2), т.е.

1. Субекти, включени в определени институционални сектори.
2. Зони на влияние.

Схема 2. Обща концепция за избор на показатели за анализ

	Сектор 1	Сектор 2	...	Сектор n
Област 1	<i>Набор от показатели ($X_1, X_2, \dots, X_n$)</i>			
Област 2				
...				
Област n				

Източник: собствено изследване.

Въпреки че икономиката е система, състояща се от отделни елементи и образуваща едно цяло, в процеса на анализиране на различни фактори е разумно да се предположи, че те могат да повлияят на отделните елементи на системата по различни начини. Най-основното разделение на такова въздействие е разделянето на фактори, които влияят пряко и косвено. В субективната система на икономиката нейните основни елементи ще бъдат отделни институционални сектори: нефинансови предприятия, финансови институции, държавни органи и органи на местното самоуправление, домакинства, нестопански организации, действащи в интерес на домакинствата, чужди държави.

Така от това разделение могат да се разграничат три общи области, с които пряко или непряко могат да бъдат свързани последиците от присъединяването към еврозоната, а именно: държавата и националната икономика, частния бизнес и индивидуалните потребители.

Посоченото разделение е първата плоскост и се отнася само за анализа на субекти, включени в определен институционален сектор. Информацията за въздействието на преминаването към единната валута върху конкретен сектор ще бъде представена в анализа на данните, тъй като не е възможно произволно да се присвои един показател на един сектор. Например нивото на безработица влияе както върху функционирането на предприятията, така и на домакинствата, поради което е необходимо допълнително обсъждане на получените резултати по отношение на конкретни отрасли. Затова разделиението на показателите не е произволно и те могат да бъдат анализирани от различни гледни точки.

Вторият показател са конкретните аспекти на функционирането на икономиката, които могат да се променят след въвеждането на единната валута. В резултат на прегледа на литературата бяха отделени направления и заложили показатели към тях (таблица 1).

Таблица 1. Набор от показатели, описващи промените след въвеждането на еврото

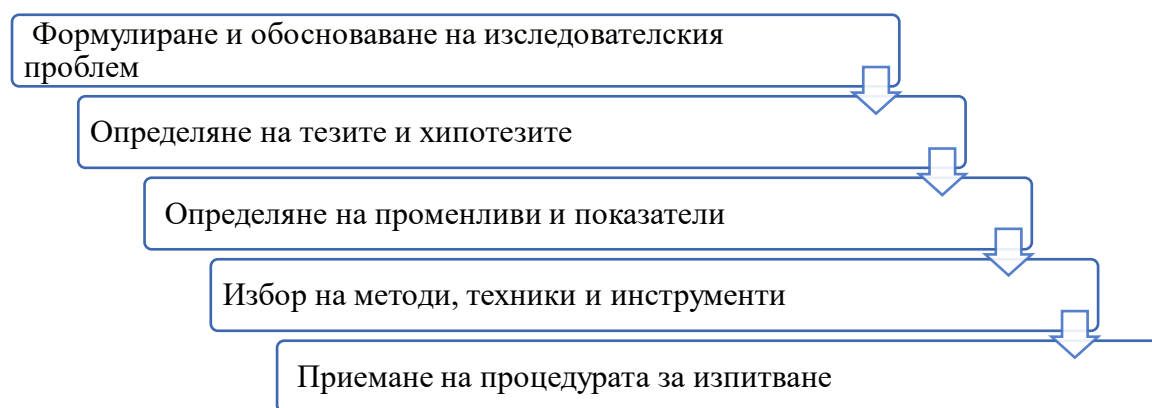
Област	Подробен набор от показатели
БВП	1. Темпове на растеж на реалния БВП. 2. БВП на глава от населението в PPS (Purchasing Power Standard).
Позиция на правителството и сектора на местното самоуправление	3. Приходи на сектора Държавно управление като цяло. 4. Общи държавни разходи. 5. Дефицит/излишък на сектор Държавно управление. 6. Брутен дълг на сектор Държавно управление.
Валутни курсове и лихвени проценти	7. Обменни курсове преди въвеждането на еврото 8. Доходност на дългосрочните облигации по Маастрихтския критерий.

Търговия и инвестиции - Търговски баланс и вътрешни и чуждестранни инвестиции	9. Износ на стоки и услуги в % от БВП. 10. Внос на стоки и услуги в % от БВП. 11. Показатели за обема на търговията. 12. Износ и внос на стоки и услуги в млн. евро. 13. Инвестиции - бруто натрупване на основен капитал. 14. Преки чуждестранни инвестиции.
Инфлация, производителност, конкурентоспособност и безработица	15. Общо ниво на безработица. 16. Показател за нетна производителност на труда. 17. Глобален индекс на конкурентоспособност. 18. НISР - ниво на инфлация..
Кредитна ситуация и задлъжнялост на юридически лица	19. Съотношение на брутния дълг към дохода на домакинството. 20. Дял в печалбите на нефинансовите предприятия. 21. Съотношение между нетния дълг и дохода след данъци на нефинансовите предприятия. 22. Чиста печалба на капитала след облагане с данъци на нефинансови корпорации.
Потенциал на предприятията	23. Брой предприятия в нефинансовата икономика. 24. Увеличение на номиналните разходи за труд на единица продукция. 25. Оборот на икономиката на нефинансовите предприятия. 26. Данъци върху производството и вноса.
Финансово и професионално положение на членовете на домакинството	27. Разполагаме доход на частните домакинства. 28. Разходи на домакинствата за храна и безалкохолни напитки. 29. Минимална работна заплата. 30. Разпределение на преките данъци, плащани от домакинствата. 31. Ниво на бедност (линията на бедност е 60% от средния еквивалентен доход; лица в риск от бедност или социално изключване, ниво на бедност сред работещите). 32. Коефициент на Джини. 33. Съотношение на квинтилите на доходите S80-S20. 34. Показател за материална депривация. 35. Влияние на социалните разходи върху намаляването на бедността.

Източник: собствено изследване.

Елементът за избор на индикатори беше предшестван от формулирането и обосновката на изследователския проблем, от който бяха изведени целите на работата (Схема 3).

Схема 3. Концептуализация на изследването

Източник: J. Apanowicz, *Metodologiczne uwarunkowania pracy naukowej, Prace doktorskie, Prace habilitacyjne*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2005, s. 51.

4. МЕТОДИ НА ИЗСЛЕДВАНЕ

Както бе споменато по-рано, тъй като предметът на изследването оценява хипотетичните ефекти от приемането на общата европейска валута в Полша, изследването е абстрактно по своята същност. Се използва сравнителен метод във връзка с промените, настъпили в различни икономически категории в страните от Централна и Източна Европа след въвеждането на общата европейска валута в тези държави³ и да се сравнят с промените, настъпили в Полша на това време. Този подход, в съответствие със симулационния подход, е единственият, който може да се използва в този тип изследвания, където предметът на изследването остава в сферата на предположенията (абстрактното). Сравняването на ефектите от текущата промяна в условия, подобни на изследваните, остава единственото решение, което позволява точна оценка на потенциалните ефекти от приемането на еврото в Полша (без произволно налагане на посочения вариант).

Поради тази причина в работата беше приета общата изследователска хипотеза:

Н: Въвеждането на обща европейска валута в Полша би било полезно за полската икономика.

Поради възприетия изследователски подход, посочената по-горе хипотеза не е директно каузална хипотеза, но отговаря на своите допускания⁴. Хипотетичното въздействие от приемането на еврото за полската икономика обаче трябва да се приеме поради аналогията (с икономики, които са приели еврото), чрез която ще се провеждат изследвания (която също често се използва в икономическите науки)⁵. Това обаче не отрича, че предположенията за хипотези в икономическите науки са изпълнени, т.е.:

- посочената хипотеза е отговорът на въпроса на задачата,
- е ясна, точна и проста,
- засяга причинно-следствената връзка (въвеждане на еврото – икономическа изгода),
- подлежи на проверка (въз основа на икономически показатели),

³ Подробно описание на този подход можете да намерите в представянето на резултатите от изследването.

⁴ S. Stachak, *Podstawy...*, op. cit., s. 91.

⁵ Там же, стр. 92.

- заключенията, произтичащи от хипотезата, са в съответствие с текущите познания,
- е вероятността хипотезата да е верният отговор на зададения въпрос.

Тъй като формулираната по този начин хипотеза изисква допълнително изясняване, беше решено да се приемат следните подробности, отнасящи се до отделни области на икономиката и икономически стойности, които не могат да бъдат директно сравнени помежду си.

- 1) *В анализираните страни, приели еврото, се наблюдава стабилен социално-икономически растеж, изразяващ се в нарастване на БВП, намаляване на безработицата, стабилно ниво на промени в цените и лихвените проценти и увеличаване на търговията с други страни.* Тъй като социално-икономическият растеж е относително широко дефинирано понятие, следва да се подчертае неговата макроикономическа природа. Следователно ползите от приемането на еврото ще се отнасят предимно до макроикономическата сфера, изразена чрез такива икономически агрегати като посочени: БВП, безработица, инфлация, общо ниво на лихвените проценти и търговски баланс. Това е една от областите, които ще бъдат повлияни от въвеждането на еврото. Включването на тази тема в научните изследвания е оправдано, за да можем да оценим цялостно промените в икономиката.
- 2) *В анализираните страни, приели еврото, се наблюдава намаляване на държавния дълг и стабилност на състоянието на сектор „Държавно и местно управление“.* Секторът на правителството и местното самоуправление, като елемент, отделен от цялата икономика, трябва да се анализира отделно, поради което ще бъдат оценени посочените компоненти.
- 3) *В анализираните страни, приели еврото, се наблюдава повишаване на конкурентоспособността и увеличаване на потенциала на предприятията.* Този елемент на детайлно изследването е свързан с изследване на влиянието на фактора приемане на еврото върху частната сфера на икономиката. Тя е ключов елемент на капиталистическите икономики, чието функциониране значително влияе върху състоянието на цялата икономика.
- 4) *В анализираните страни, приели еврото, се наблюдава нарастване на богатството на домакинствата.* Последният елемент, включен в изследването, е секторът на домакинствата, които едновременно функционират в икономиката. Оценката на

състоянието на този сектор след въвеждането на общата валута в тази работа беше отразена в макроперспектива. Поради възприетия метод на изследване, оценката на микросферата остава извън обхвата на разглежданията в тази работа.

За проверка на горепосочената хипотеза и подробности ще бъдат използвани показателите, представени в таблица 1.

Използваните в дисертационния труд данни за анализа са взети от статистическата база данни на Евростат и обхващат голяма част от анализираните показатели. Тези данни обхващат периода (най-често) от 2010 г. до последната година, за която са налични данни (най-често 2020 г.). Използването на тези данни гарантира тяхната съпоставимост, благодарение на използването на единна методология за измерване.

Вторият източник на данни е информацията за обменните курсове, публикувана от Европейската комисия в базата данни EuroInfor, която предоставя официалните месечни обменни курсове на еврото на Европейската комисия. Тези данни се публикуват от 1994 г. Този източник на данни беше използван за анализ на обменния курс на националните валути на трите държави, които се присъединиха към еврозоната (литовски лит, латвийски лат и естонска крона) спрямо еврото, както и за сравнение на обменния курс на полската злота.

Третият източник на данни са данните от Глобалния индекс на конкурентоспособността, получени от Световната банка и обхващащи данни от 2007 до 2017 г.

Използвани са различни статистически методи за анализ на изходния материал и изложената хипотеза и подробности, включително: описателна статистика, статистически тестове (U-тест на Манн-Уитни) и др. Поради факта, че част от данните са достъпни едва от 2010 г., те са не е възможно да се проверят хипотезите за значимостта на разликите в нивата на показателя преди и след въвеждането на единната европейска валута. Затова бяха анализирани само онези случаи, при които беше възможно да се приложи процедурата за проверка на значимостта на такива разлики. Освен това, за да се провери дали процесите, които влияят върху изменението на стойността на отделните показатели, могат да бъдат причинени от общи фактори (обща за всички икономики) или от въвеждането на единната валута, беше решено да се приложи хипотетичен анализ на ситуация за Полша, като се раздели анализирания период на два подпериода: от годината на наличност на данните до 2014 г. включително и от 2015 г. до последната година, за която са налични данни. Предвид някои недостатъци на подобна процедура, такъв анализ

винаги е бил придружен от анализ на наличните статистики по изследваните показатели и общи заключения, базирани на по-широк контекст.

Проучването не обхваща други страни, които са въвели валутата евро. Освен това, като всяко научно изследване, представеното тук има някои ограничения. Те са резултат от възприетия метод на изследване. Предполагамото сравнение на балтийските страни и тяхното положение в дългосрочен план с това на Полша беше налично въз основа на макроикономически или микроикономически данни, но обобщени в синтетични мерки, осреднени за цели икономики. Следователно винаги трябва да се помни, че анализираните стойности са средни стойности, а средната като статистическа мярка е податлива на извънредни стойности (необичайни индивидуални наблюдения). Този елемент от изследването, особено по отношение на домакинствата, може да бъде предмет на отделна изследователска процедура, включваща изследване на представителна извадка от домакинства във всяка страна. Такова проучване, поради естеството си на изследване (метод на диагностично проучване, използващ инструмент под формата на въпросник или въпросник за интервю, повтарян периодично под формата на панел), би могло да позволи получаване на подробна информация, наред с другото, за:

- размера на разпределението на доходите, разходите и спестяванията на домакинствата,
- субективна оценка на промените, настъпили след приемането на еврото.

Такива данни биха ни позволили да уловим ефекти, наблюдавани в микромащаб, които не могат да бъдат уловени в макромащаб. Освен това панелният характер на изследването, който предполага повторение на изследователската процедура в една и съща група респонденти, би помогнал да се получи информация за промените в оценката и да се отнесат към фактори, пряко произтичащи от въвеждането на еврото. Недостатъкът на този подход обаче е много високата цена и време за провеждане на такова изследване, особено ако се приеме сравнение на икономиките на балтийските страни и Полша. В икономиката този тип изследвания се провеждат за точно определени цели (предимно произтичащи от възприетите цели на публичната статистика, тъй като само органите на институциите, занимаващи се със събиране на статистически данни, имат потенциал за това). Поради това не се практикува провеждането на този тип изследвания от физически лица, а данните, събрани от статистическите служби, не съвпадат с целите на тези изследвания. За въпросното проучване това доведе до невъзможността да се използва представителна база данни с резултати в тази област.

Въпреки това, авторът на изследването е наясно, че получените резултати за обществото, базирани на наличните данни, трябва да бъдат внимателно интерпретирани по отношение на индивидите. Това е областта, която засяга предимно домакинствата.

Въз основа на проведените изследвания хипотезата беше потвърдена. **Приемането на еврото би било от полза за полската икономика.** Това заключение е направено въз основа на получените подробни резултати, които не потвърждават негативното въздействие от въвеждането на еврото в балтийските страни.

5. СТРУКТУРА И НАСОКА НА ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКАТА РАБОТА

Водещата изследователска дисциплина е икономиката. Работата е издържава в концептуалната и методологична конвенция на икономическите науки. Използвана е най-новата литература по темата, а в емпиричната част авторката е използвала анализ на данни от базата данни на Eurostat, базата данни EuroInfor, която предоставя информация за валутните курсове, публикувани от Европейската комисия, и базите данни на Световната банка. Освен това беше подробно представена възприетата методика за анализ на вторични (съществуващи) данни, която е основа за оценка на процеса на приемане на еврото. Работата е структурирана хронологично и смислово. Дисертационният труд се състои от увод, пет основни раздела и подраздели, както и обсъждане и изводи, които са постулати.

СПИСЪК СЪС СЪКРАЩЕНИЯТА

УВОД

РАЗДЕЛ I

ЕДИНАЯ ЕВРОПЕЙСКАЯ ВАЛЮТА В СВЕТЕ ИСТОРИИ И ТЕОРИИ ДЕНЕГ

1.1. Парите и тяхната история

1.2. Същност на парите

РАЗДЕЛ II

ИСТОРИЯ НА ЕВРОТО

2.1 Исторически преглед на създаването на Икономическия и валутен съюз и учредителни документи на еврозоната

2.2. Еврото като политически проект

2.3. Евро, икономически план на Европейския съюз и неговата политическа интеграция

2.4. Еврото като международна валута

РАЗДЕЛ III

ПРАВНИ АСПЕКТИ НА ПРИСЪЕДИНЯВАНЕТО НА ПОЛША КЪМ ЕВРОЗОНАТА

3.3.1. Правни корекции от нормативен характер, свързани с въвеждането на еврото

3.2. Ролята на еврото в полската икономика

РАЗДЕЛ IV

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА НА ЕВРОЗОНАТА

4.1. Криза в еврозоната

4.2. Въвеждането на еврото според поляците

РАЗДЕЛ V

ОЦЕНКА НА ПОСЛЕДСТВИЯТА ОТ ВЪВЕЖДАНЕТО НА ЕВРОТО - СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ

5.1. Методологически принципи на анализа

5.2. Анализ на сферите на влияние на единната валута

5.3. Проверка на приетата изследователска хипотеза и подробности

Изводи

Обсъждане

Библиография

Статии и други източници

Правни актове

Интернет-ресурси

Списък с таблиците

Списък с графиките

Списък с фигурите

Списък със схеми

6. ОПИСАНИЕ НА РАБОТАТА

Дисертационният труд обхваща 292 страници, които се състоят от: титулна страница, съдържание, списък със съкращения, пет раздела, обсъждане и изводи, библиография, статии и други изходни материали, правни актове, уебсайтове и списък с таблици, списък с фигури, списък с графики и списък със схеми.

Разделите се състоят от тематично свързани подраздели. Първият раздел има два подраздела, вторият раздел има четири подраздела, третият раздел има два подраздела, четвъртият раздел има два подраздела и петият раздел има три подраздела.

Библиографията на труда съдържа общо 524 заглавия, включително 151 монографии, 242 научни статии и други източници, 81 нормативно-правни акта, 50 статии от интернет сайтове.

Работата съдържа 52 таблици, 64 графики, 2 фигури и 2 схеми.

Първият раздел описва историята на парите и тяхната същност. Обръща се внимание на факта, че има няколко синтеза на историята на парите, и тяхната история е неразделна част от икономическата история на целия свят и отделни страни. Описан е пътят от създаването на първите метални пари, наречени монети, до появата на книжните пари. Бяха обсъдени форми на безналични пари. Бяха споменати електронни пари и криптовалuti. Показани са и няколко характерни концепции за парите.

Вторият раздел представя историята на създаването на Европейската валутна система и учредителните документи на еврозоната. Описан е пътят към Европейската валутна система от Римския договор до въвеждането на еврото. Описани са три етапа на създаване на ЕВС. Описани са разпоредбите на най-важния документ в историята на

евровалутата – Договорът от Маастрихт. Обсъдени са ратификацията на ERM и замяната на ERM I с ERM II. В следващата част на раздела еврото се разглежда като политически проект. Следващата част на раздела описва спора за наименованието на новата валута, както и ползите и разходите от паричната интеграция. Впоследствие еврото се описва от гледна точка на икономическия план на ЕС и неговата политическа интеграция. Описани са принципите, слабостите и положителните ефекти на Лисабонската стратегия. Впоследствие еврото е описано като международна валута. Описани са концепцията и функциите на международната валута, ползите и разходите, свързани с интернационализацията на валутата, кратко описание на международната роля на еврото и ролята му в периода 1999-2007 и 2008-2016. Показана е ролята на еврото в страните-членки на ЕС и значението на еврото на световния пазар.

По-нататък са описани идеите за изграждане на собствена регионална валута - действията на групата BRICS, азиатските и арабските страни. Допълнително внимание е отделено на международната позиция на еврото.

Третият раздел описва правните и регулаторни промени, свързани с въвеждането на еврото. Подчертано е, че Полша, като страна-членка на ЕС, има статут на страна с „дерогация“, тоест със задължение да се присъедини към зоната на единната валута на еврото. Промяната на валутата в Полша изисква промяна на Конституцията на Република Полша. Също така са описани правните промени на въвеждането на еврото в страните-членки на ЕС, включително Полша. Впоследствие е описана промяната в разпоредбите на Конституцията на Република Полша във връзка с въвеждането на еврото в Полша. По-долу са описани правните промени от регулаторен характер, свързани с въвеждането на еврото в Полша. Показана е и ролята на еврото в полската икономика и са описани валутните резерви. Споменават се съкровищни ценни книжа. Основното внимание е отделено на съкровищните облигации, емитирани на външни пазари - международни и вътрешни облигации. Описани са международните облигации.

Четвъртият раздел е посветен на проблемите на еврозоната със специален акцент върху кризата в еврозоната. Освен това е обърнато внимание на слабите страни в структурата на ЕВС и са представени предложения за промяна на структурата му. По-нататък са описани механизмите за разпределение на фискалните рискове, включително: взаимното разпределение на публичните дългове на страните от еврозоната, централния бюджет на еврозоната, механизмите за макроикономическа стабилизация. Следващата част е посветена на въздействието на реформите на фискалната политика на еврозоната върху Полша. В края на раздела е отбелязано, че сред поляците подкрепата за въвеждането

на еуровалутата нараства бързо, както се вижда от последните проучвания. В момента обаче Полша няма формална възможност да премине към единната валута.

Петият раздел на дисертационния труд представя методологични и емпирични въпроси, свързани с процеса на въвеждане на единната европейска валута в Полша. Този раздел представя основната цел на изследването.

Основната цел на изследването е да се опита да анализираме различните елементи, съставляващи крайния баланс на ползите и разходите от въвеждането на общата валута. Затова авторът се опита да покаже, **че приемането на общата европейска валута в Полша е полезно.**

Тази формулировка на целта наложи определянето на следните изследователски задачи:

Задача 1. Посочване на ползите и разходите от приемането на общата европейска валута в Полша.

Задача 2. Сравнение на ползите и разходите от приемането на еврото в Полша.

Задача 3. Посочване на обхвата на промените в начина на функциониране на различните субекти след евентуалното приемане на общата европейска валута.

Както бе споменато по-рано, тъй като предметът на изследването ще бъде да се оценят хипотетичните ефекти от приемането на общата европейска валута в Полша, изследването ще бъде абстрактно по своята същност. Беше решено да се използва сравнителен метод във връзка с промените, настъпили в различни икономически категории в страните от Централна и Източна Европа след въвеждането на общата европейска валута в тези страни⁶ и да се сравнят с промените, настъпили в Полша на това време. Този подход, в съответствие със симулационния подход, е единственият, който може да се използва в този тип изследвания, където предметът на изследването остава в сферата на предположенията (абстрактното). Сравняването на ефектите от текущата промяна в условия, подобни на изследваните, остава единственото решение, което позволява точна оценка на потенциалните ефекти от приемането на еврото в Полша (без произволно налагане на посочения вариант).

Поради тази причина в работата беше приета общата изследователска хипотеза:

Н: Въвеждането на обща европейска валута в Полша би било от полза за полската икономика.

⁶ Подробно описание на този подход можете да намерите в представянето на резултатите от изследването.

Този раздел е емпиричен и всички анализи се основават на наличната вторична официална статистика. За да се увеличи достоверността на заключенията, се предполагаше, че анализът ще използва данни от страни, подобни на Полша в редица аспекти. По този начин бяха разработени критерии за квалификация, които от своя страна послужиха като основа за анализ на данни за балтийските страни (Естония, Литва и Латвия). Тъй като оценката на този вид икономически процеси изисква отчитане на тяхната висока сложност, беше решено те да бъдат отнесени към Полша. Затова беше извършен анализ за четири държави, за да се прецени дали възникналите явления са причинени от въвеждането на еврото или други икономически или социални фактори. Този раздел също така представя база данни с фактори, които бяха избрани да бъдат включени в анализа въз основа на преглед на литературата. Анализът използва данни от базата данни на Евростат, базата данни EuroInfor, която предоставя информация за обменните курсове, публикувани от Европейската комисия, и базите данни на Световната банка. Тези три източника на данни бяха обединени, в резултат на което бяха получени 35 показателя, групирани в 8 категории. Тази подредба е предизвикана от необходимостта да се съвместят два аспекта на анализа: 1) анализ на субекти, принадлежащи към определен институционален сектор, и 2) анализ на специфични аспекти на функционирането на икономиката, които могат да се променят след въвеждането на единната валута.

Бяха проверени две хипотези: H_0 - предполагаща равенството на всички стойности и H_1 (алтернативна хипотеза), показваща наличието на статистически значими разлики между стойностите⁷.

Детайлизиране на хипотезата	Резултат от проверката
1. В анализираните страни, които са приели еврото, се наблюдава стабилен социално-икономически растеж, изразен в растеж на БВП, намаляване на безработицата, стабилно ниво на промени в цените и лихвените проценти, увеличаване на търговията с други държави.	не потвърдена
2. В анализираните страни, които са приели еврото, се наблюдава намаляване на държавния дълг и стабилност на централния и местния държавен сектор.	потвърдена
3. В анализираните страни, които са приели еврото, се наблюдава повишаване на конкурентоспособността и увеличаване на потенциала на предприятията.	частично потвърдена

⁷ За целта беше решено да се използва непараметричният U-тест на Манн-Уитни, въпреки че тестът, посветен на анализа на времевите разлики, е непараметричният двоен тест на Уилкоксън. Това беше продиктувано от изискването на теста на Уилкоксън за сравнения по двойки, а в случая на анализираните данни това условие не беше изпълнено. Освен това U-тестът на Манн-Уитни е модификация на теста на Уилкоксън за рангове и оценява не реални данни, а рейтинги, създадени въз основа на тях, което прави тестването достоверно за данни от населението. Por. A. D. Aczel, Statystyka w zarządzaniu, w zarządzaniu, Wydawnictwo PWN, Warszawa 2006, s. 723;

4. В анализираните страни, които са приели еврото, има ръст на благосъстоянието на домакинствата.	частично потвърдена
---	--------------------------------

Източник: собствена разработка.

Основната хипотеза беше потвърдена.

7. ИЗВОДИ

Въз основа на проведените изследвания хипотезата беше потвърдена. **Приемането на еврото би било от полза за полската икономика.** Това заключение е направено въз основа на получените подробни резултати, които не потвърждават негативното въздействие от въвеждането на еврото в балтийските страни.

- ♦ Въвеждането на еврото не промени значително нивото на БВП на глава от населението в положението на жителите на отделните страни (както Полша, така и балтийските страни).
- ♦ В случая на търговията въвеждането на еврото се оказа важно само за Литва, но наблюдаваните увеличения на нивото на износа над вноса бяха по-скоро обусловени от циклични и икономически фактори, а не от монетарни фактори, тъй като имаше и значителни разлики намерени в Полша.
- ♦ По отношение на нивото на безработица, анализът на стойността му в отделните страни показва съответствие с допусканията на кривата на А. Филипс. В сравнение с втория фактор, т.е. инфлацията, нарастването на безработицата в балтийските страни през последните години, обхванати от анализа, е придружено от спад на инфлацията. През същия период в Полша нивото на безработица систематично намаляваше (докато инфлацията нарастваше). Следователно наблюдаваните промени в анализираните страни са по-скоро свързани с общите икономически закони, отколкото са резултат от въвеждането или невъвеждането на обща валута. Разликите в нивото на този показател преди и след въвеждането на еврото са статистически значими за Литва и Латвия и за хипотетичната ситуация в Полша. Това означава, че нивото на безработица е повлияно от общи икономически фактори във всички тези страни, а не от монетарния фактор.
- ♦ За нивото на инфлация, анализът на стойността на този показател преди и след въвеждането на еврото показва, че този фактор не е причинил съществени промени в нейното ниво в балтийските страни, които са направили такава промяна. Освен това в Полша не са установени значителни промени в нивото на този фактор през изследвания период.

- ♦ По отношение на лихвените проценти, чистото ниво трябва да е стабилно, през анализирания период се наблюдава спад на лихвените проценти във всички балтийски държави и в Полша (това е следствие от влиянието на общите икономически тенденции).
- ♦ Въз основа на горните резултати може да се заключи, че стабилен социално-икономически растеж се наблюдава не само в балтийските страни, които приеха еврото, но тези тенденции се наблюдават и в Полша. Стабилността на социално-икономическия растеж се доказва от дългосрочни параметри, докато настоящите промени (т.е. по отношение на 2022 г.) имат различни условия. **Трябва да се отбележи, че самото въвеждане на еврото не е фактор, определящ стабилния социално-икономически растеж, но и не го ограничава.**
- ♦ **Въвеждането на обща валута по анализирания размери на приходите, разходите и техния баланс за сектор „Държавно управление“ не се различават съществено в периода преди и след въвеждането на еврото.** Анализ на така наричана хипотетична ситуация за Полша, при която годината на въвеждане на еврото в Литва (т.е. 2015 г.) беше взета като референтна точка, не показва значителни промени в нивото на приходите и разходите на сектор „Държавно управление“, но значителни промени бяха наблюдавани в случая на баланса.
- ♦ След въвеждането на еврото стойността на дълга се увеличи, но се увеличи и в Полша след 2015 г. (анализ на така наричана хипотетична ситуация). Това би могло да означава, че стандартите по отношение на контрола върху дълга на сектор „Държавно управление“ преди въвеждането на единната валута са налагали известна дисциплина при поддържане на нивото на този показател. След въвеждането на еврото в балтийските страни не се наблюдава увеличение на дълга, което може да е свързано с наложената дисциплина и изискванията на политиката, и не е причинило срив на ситуацията, например чрез прекомерна задлъжнялост.
- ♦ В Полша дългът на този сектор е бил на високо ниво от години, а сега дори се е увеличил. **Следователно на тази база може да се заключи, че въвеждането на еврото не влияе върху нестабилността на държавния сектор само с факта на въвеждане на обща валута.** Ситуацията се влияе и от политиката, провеждана на национално ниво, а изискванията за приемане на общата валута ефективно възпрепятстват прекомерния дълг, което трябва да се счита за желана ситуация.
- ♦ Анализът на наличните данни показва, че има повишаване на конкурентоспособността в изследваните страни, но то не зависи от въвеждането на обща валута. **Промените в**

икономическата позиция на разглежданите страни могат да бъдат отговорни за повишаване на нивото на конкурентоспособност и въвеждането на еврото не трябва да бъде решаващо в това отношение.

- ♦ **Самото въвеждане на общата валута няма да подобри автоматично потенциала на предприятията, но от друга страна – няма да предизвика и негативни последици.** Следователно въвеждането на еврото не представлява заплаха за конкурентоспособността или производителността на предприятията, но не е фактор, който значително влияе върху получаването на конкурентно предимство.
- ♦ **След въвеждането на общата валута се наблюдава статистически значимо увеличение на процента на риск от бедност в балтийските страни, докато в Полша има значително намаление.** В случай на показател, отнасящ се и до социалното измерение (т.е. индикатор за риск от бедност или социално изключване), стойността му намалява във всички страни.
- ♦ След въвеждането на общата валута в някои страни се разкриха значителни тенденции към увеличаване на неравенството в доходите. Такъв случай беше наблюдаван в Литва. В случая с Полша имаше процес на изравняване на доходите, въпреки че причината за това е озадачаваща (дали е обедняването на по-богатите или забогатяването на по-бедните).
- ♦ Анализирайки индекса на задълбочените материални лишения, ситуацията се е подобрила в страните, които са приели еврото, както и в Полша. Това може да означава, че е било възможно по-голям брой граждани да отговарят на нарастващ брой нужди. Този показател обаче не ни казва за положението на хората, които не могат да посрещнат тези нужди (например положението им влоши ли се?). Отговорът на този въпрос би могъл да бъде даден чрез задълбочени изследвания, а не чрез наличните вторични обобщени данни.
- ♦ Анализираният статистически материал позволява да се заключи, че в анализираните държави се наблюдава поляризация на обществото.
- ♦ **По отношение на богатството на стопанствата, след въвеждането на общата европейска валута в балтийските страни, стойността на еквивалентния доход нараства през анализирания период.** Подобно явление обаче се случи и в Полша. Този растеж обаче не беше толкова динамичен, колкото в балтийските страни. Въвеждането на общата европейска валута само по себе си не доведе автоматично до увеличаване на доходите или печалбите, но динамиката на растеж в тези страни беше по-висока.

- ♦ Само част от процесите на промяна на дела на разходите за храна в общата потребителска кошница от стоки и услуги могат да бъдат предизвикани от въвеждането на общата валута. Самото въвеждане не изглежда да представлява заплаха за финансите на домакинствата.
- ♦ **Горните анализи водят до извода, че докато въвеждането на еврото не води непременно до намаляване на бедността, се наблюдава малко по-високо динамично ниво на благоприятна промяна в обхвата на наличните ресурси сред домакинствата.**

В обобщение, разходите за приемане на общата валута не превишават ползите в дългосрочен план. Анализът показва, че въвеждането на общата валута, въпреки че е свързано с различни разходи (не само на етапа на подготовка за въвеждането, но и под формата на определени промени в прехода на икономиките и функционирането на обществото), не е по-високи от постигнатите ефекти.

- Въвеждането не доведе до значително увеличение на безработицата, повишаване на темпа на инфлация или задълбочаване на сферата на недостига, което често е аргумент в дебата за приемането на общата валута в Полша.
- Наблюдавайки разходите по отношение на това къде се случват, става ясно, че и в Полша през анализирания период са настъпили неблагоприятни явления, които не са свързани с въвеждането на общата валута.

Следователно самото въвеждане на еврото не беше фактор, определящ стабилния социално-икономически растеж, но и не го ограничи. Следователно може да се прецени, че въз основа на събрания аналитичен материал разходите, изразени най-общо като неблагоприятни явления, не надвишават нивото, което би могло да се дължи на нормалното функциониране на икономиките в Европейския съюз.

Приемането на обща валута няма да доведе до значителни промени в начина, по който работят различните субекти, както показват данните. Сравнявайки положението на балтийските страни, приети като модели за анализ на въздействието от приемането на еврото върху функционирането на икономиката, с Полша, като цяло няма съществени разлики във функционирането на различните субекти преди и след въвеждането на еврото. Много от наблюдаваните промени бяха независими от приемането на общата валута, а някои от тях зависеха пряко от политиката, провеждана в дадена страна или от общата икономическа ситуация.

8. ОБСЪЖДАНЕ

Привържениците на присъединяването на Полша към единната валута евро посочват многобройните предимства, произтичащи от този факт. Сред най-важните те отбелязват: засилване на инвестиционната динамика, отстраняване на валутния риск, намаляване на транзакционните разходи, свързани с обмена на злоти за евро, намаляване на разходите за обслужване на външния държавен дълг, намаляване на лихвените проценти, повишена интеграция със страните от региона, стабилност на финансовите пазари, растеж на богатството и БВП. От друга страна, противниците на влизането на Полша в еврозоната смятат, че: реалните доходи ще намалеят след конвертирането им в евро, ще има закръгляване на цените, загуба на защита от въздействието на външни шокове, което ще доведе до дългосрочна икономическа стагнация, която в момента се наблюдава в страните от Южна Европа и Словакия, и до намаляване на конкурентоспособността на полската национална икономика.

Представеният анализ е насочен към дългосрочната перспектива, като този поглед е най-адекватният и правилен за оценка на въздействието. Литературата по темата показва, че най-важното трябва да бъде мащабът на дългосрочните ползи, свързани с присъединяването към еврото, да не е по-нисък от свързаните с това разходи. По този начин се подчертава по-силен дългосрочен положителен ефект, предполагащ извършване на разходи за конкретни случаи, дори ако периодът на извършване е изчислен в години. Анализаторите, занимаващи се с проблема, посочват редица ползи и разходи, свързани с присъединяването към единната валута. Те са представени подробно в предишни разсъждения в тази работа. Обаче, може да се направи опит да се сравнят получените резултати с предположенията и резултатите от предишни анализи, извършени в тази област. Заслужава обаче да се отбележи, че някои от разходите и ползите изобщо не могат да бъдат оценени, част от тези ефекти ще бъдат статични, а други ще бъдат динамични. В случай на статични ефекти, те ще се усетят почти веднага и ще се отнасят само до самия процес (например транзакционните разходи, свързани с обмяната на валута, ще бъдат отстранени). При динамичните въздействия те ще имат широко въздействие върху различни процеси, водещи до последствия във веригата. Когато оценявате ефектите, трябва да помните тази разлика.

Първият от положителните ефекти, отбелязани в литературата (посочен като предимство), е отстраняването на транзакционните разходи и валутния риск във връзка с транзакции на полски организации при разплащане в евро. Заслужава да се отбележи,

че около 80% от полската търговия се извършва в евро. В случая на направения анализ разликите в промяната на обменните курсове на литовския лит и естонската крона от година на година са по-малки или остават на същото ниво. Само при латвийския лат разликата в обменния курс е около 10% от разликата с 1999 г. През същия период разликата в обменния курс на полската злота първоначално беше по-ниска, отколкото през 1999 г., но от 2016 г. те непрекъснато се увеличават. Така можем да направим извод, че за по-слабите икономики положителният ефект от въвеждането на еврото по отношение на изравняването на курсовите разлики и разходите за валутни трансакции ще бъде по-висок.

Друг положителен ефект от въвеждането на единната валута, отбелязан в литературата, е намаляването на лихвените проценти. В анализа, извършен за балтийските страни (в този анализ са проверени данните за Литва и Латвия), нивото на лихвените проценти, изразено като доходност по дългосрочните облигации след въвеждането на еврото, е статистически значително по-ниско, отколкото преди въвеждане на еврото. Лихвите в Полша също паднаха през същия период, но нивото им беше по-високо. Въпреки че общата тенденция е низходяща, в балтийските страни, особено в Латвия, се наблюдава значителен спад.

В литературата по този въпрос се посочва и нарастване на интензивността на международната външна търговия, включително между страните членки на еврозоната. В Латвия и Естония делът на вноса като % от БВП е намалял, което при едновременно увеличение на дела на износа може да е в полза на присъединяването на страните към еврозоната. Трябва обаче да се има предвид, че подобни процеси се случиха и в Полша, която не се присъедини към единната валута. Важно е, че балтийските страни имат търговски потенциал няколко пъти по-малък от Полша. В анализирания случай си струва да се отбележи, че обемът на износа се е увеличил и в трите балтийски страни, макар и с различна динамика. От това следва, че въвеждането на еврото не е било средство за забавяне на търговията и не е попречило на нейното развитие.

Още едно преимущество, посочено като положителен ефект от въвеждането на еврото, е ръстът на благосъстоянието и БВП. В анализираните страни не се наблюдава значително увеличение на темпа на ръст на реалния БВП в %. Това означава, че темповете на ръст остават на същото ниво като в други страни, независимо дали принадлежат към еврозоната (балтийските страни) или не (Полша). Анализът на нивото на БВП, изразено в паритета на покупателната способност, също потвърди предходните наблюдения. Това може да доведе до извода, че въвеждането на еврото не води до

автоматични промени *in plus* в БВП и към подобни обобщения трябва да се подхожда много предпазливо. Те могат да бъдат причинени от липса на отчитане на икономическия контекст на дадена страна. Струва си да се отбележи, че балтийските страни или дори Полша са сред страните, които са били в сферата на влияние на Съветския съюз в продължение на почти 45 години, а техният икономически модел по това време се основава на централно планирана икономика. Това имаше далечни последици под формата на забавяне на потенциала за ръст на икономиката, който можеше да се развива безпрепятствено в западните страни. Тук възникват разговорите за „изостаналост“ или за необходимост от „възстановяване на загубите“ в страните от бившия Източен блок. Така може да се направи извод, че в анализираните страни икономиката се развива относително свободно само от тридесет години, което означава, че не е толкова лесно да се конкурира с икономики с по-дълга традиция на капиталистическо функциониране. Важно е обаче, че присъединяването към ЕС ускори интеграционните процеси и укрепи икономиките на такива страни като Балтийските страни или Полша. По този начин това допринесе за стабилизирането на „траекторията на растеж“ на БВП и въвеждането на еврото не попречи на този процес (което понякога се издига като възможна цена за въвеждането на единна валута). В същото време в посоченото предимство се споменава увеличаване на благосъстоянието. При измерването му с предварително анализирания показател БВП *per capita* не се установяват съществени разлики, което е разбираемо във връзка с агрегирането на този тип данни. Когато се вземе предвид доходът на домакинството (т.е. данните, анализирани на микрониво), тези разлики вече са значителни. Така може да се направи извод, че въвеждането на еврото в бюджетите на домакинствата предизвика значителни промени *in plus*. Въпреки това, когато се анализира концепцията за благосъстоянието от „другата страна“, от гледна точка на намаляване на бедността, може да се забележи, че в балтийските страни процентът на населението в риск от бедност се е увеличил след въвеждането на евро (докато в Полша има спад за същия период). Причините за това се крият в нарастващата група на хората с много ниски доходи и по-голямото разслоение на обществото в страните, приели еврото. От друга страна, държавните социални програми, въведени в Полша през 2016 г., намалиха бедността за две години, включително значително съкратиха крайната детска бедност. Заслужава да се отбележи обаче, че реална оценка на ефектите от подобна политика (и в двата случая) ще бъде възможна едва след няколко години, тъй като в това отношение разходите за въвеждане на социални програми или разходите за липсата им трябва да бъдат взети предвид.

Друго преимущество, цитирано в литературата, е повишаването на икономическата стабилност и макроикономическото доверие. Този ефект може да се оцени широко и се отнася не до един икономически показател, а до цялата му съвкупност, изразяваща такава обемна категория като икономическата устойчивост. Отнася се както за вътрешна, така и за външна стабилност. В първия случай се състои главно от фактори, свързани с парично-кредитната и фискалната политика (например бюджетен дефицит и държавен дълг, ниво на инфлация). Във втория това са аспекти, свързани с нивото на дефицита по текущите сметки и цялостната оценка на тази икономика, например от рейтинговите агенции. При анализирания фактори за вътрешна стабилност дефицитът на сектора Държавен бюджет се запазва на аналогично ниво, независимо от въвеждането на еврото. При brutния дълг на този сектор обаче нивото му е по-ниско в страните, приели еврото. Направеният тест показва статистически значими разлики в това отношение. При инфлацията няма съществени разлики в нивото ѝ, свързани с въвеждането на еврото. Това може да означава, че вътрешната стабилност не е значително подобрена от въвеждането на единната валута и отново, както в предходните случаи, въвеждането на еврото не работи на принципа на автоматично подобряване на ситуацията. В тази връзка е препоръчително да се оценят последиците в дългосрочен план, особено след като в края на анализа имаше пандемия от Covid-19, последиците от която ще се усещат още известно време, и избухването на войната в Украйна, последиците от която ще бъдат видими едва в данните за 2022 г. и следващите години. В случай на външна стабилност, за оценката ѝ се използват горепосочените оценки на рейтинговите агенции. В случая на текущия рейтинг на Литва, Латвия, Естония и Полша, всички тези страни принадлежат към групата на така наречената горна средна класа (*Upper medium grade*). Трябва обаче да се отбележи, че в случая с Полша тези оценки са по-ниски, отколкото в случая с балтийските страни. (Таблица 2).

Таблица 2. Оценки на рейтингови агенции за анализирания страни

Страна	S&P	Moody's	Fitch
Естония	AA-	A1	AA-
Латвия	A+	A3	A-
Литва	A+	A2	A
Полша	A-	A2	A-

Източник: <https://tradingeconomics.com/country-list/rating> [Достъп: 29.10.2022.]

Предимство, споменато в литературата по този въпрос, е и стабилизирането на цените поради по-голямата им прозрачност и засилената пазарна конкуренция. Както показва анализът, извършен в тази работа, промените в нивото на цените не зависят от въвеждането или невъвеждането на единната валута. Трудно е да се докаже, че въвеждането на еврото стабилизира цените. Между 2014 г. и 2016 г. общото ниво на промяна на цените беше най-ниското не само в Полша, но и в балтийските страни, след 2016 г. нивото на инфлация се увеличи и сега е на високо ниво, независимо от принадлежността към еврозоната или не. В анализа делът на разходите за храна в общите разходи е намалял значително в Латвия и Литва, докато се е увеличил в Естония. В Полша делът на разходите в тази група също намалява. Това може да означава, че само част от процесите на промяна на дела на разходите за храна в общата потребителска кошница от стоки и услуги могат да бъдат предизвикани от въвеждането на единна валута.

От гледна точка на потребителя се разглеждат някои разходи, включително негативни последици от въвеждането на единната валута. Едно от най-важните последствия, макар и неизмеримо и не подлежащо на пряка оценка, е загубата на автономия на парично-кредитната политика. По подобен начин се споменават други неизмерими последици, разглеждани като разходи за въвеждане на единната валута: загубата на вътрешната парично-кредитна политика или по-скъпите последици от липсата на дисциплина на държавните финанси. Мащабът на тези разходи е труден за оценка, тъй като в някои случаи те са хипотетични (например разходи, свързани с липса на дисциплина в държавните финанси). Друг разход, споменат в анализа на законосъобразността на въвеждането на еврото, е загубата на приходи на НБП от емитиране на пари (т.нар. валутен анюитет). Тези стойности също са трудни за оценка, но това не е фактор, чиято загуба обществото би усетило директно в дългосрочна перспектива. Затова е уместно да се съсредоточим върху преките негативни последици, вероятността на които е много висока и последствията от които ще се усетят много силно. Един такъв разход е потенциалното увеличение на цените. Той се разглежда като разход в комбинация с други негативни фактори, включително: възможността за приемане на неоптимален обменен курс или ценовия ефект поради въвеждането на нова валута в налично обръщение. Това е едно от онези последствия, чието значение е особено важно за потребителите и малките предприемачи. Както показва анализът, извършен в тази работа, темпът на инфлация не се е променил драстично след въвеждането на еврото (нито се е увеличил, нито е намалял). Наблюдаваните последици под формата на

увеличение засягат всички страни, независимо от принадлежността им към зоната на единната валута. Заслужава обаче да се отбележи, че в случая на страните, които се присъединиха към еврозоната, имаше забавяне в ръста на инфлацията. През 2021 г. годишният процент на инфлация (HICP) в Полша е 5,2%, докато в Литва - 4,6%, в Естония - 4,5%, в Латвия - 3,2%, а в цялата еврозона - 2,6%. Въпреки това през 2022 г. стойността на този показател се е увеличила значително и според Евростат, в балтийските страни нивото надвишава 20% (Естония - 24,1%, Литва - 22,5% и Латвия - 22,0%). В останалата част от еврозоната обаче инфлацията варира от 6,2% във Франция до 17,8% в Нидерландия, със средно 9,9% за еврозоната и 10,9% за ЕС⁸. Ук трябва да се отбележи, че само 2% от всички граждани на еврозоната живеят в балтийските страни⁹, така че ситуацията в балтийските страни не се дължи на наличието на единна европейска валута, а на други фактори. Много по-разумно е това ниво да се влияе от близостта на Руската Федерация и потенциалната заплаха за сигурността в тези страни и зависимостта от вноса на енергийни ресурси оттам.

Друг вид негативни последици от присъединяването към еврозоната е влошаването на конкурентоспособността на икономиката на страната, преминала към единна валута. Анализът обаче показва, че тази конкурентоспособност, изразена под формата на глобалния индекс на конкурентоспособност, не само не намалява, но дори се увеличава, въпреки че същата тенденция се наблюдава в Полша. По този начин може да се направи извод, че въвеждането на еврото не е предизвикало негативни последици под формата на загуба на конкурентоспособност, но в същото време не е предизвикало динамичен растеж. Като цяло може да се констатира, че след въвеждането на еврото в Полша ценова и разходна конкурентоспособност ще намалее за година-две, но след това ще се стабилизира. Както се отбелязва в коментара към данните, повишената конкурентоспособност в балтийските държави и Полша може да бъде повлияна от инвестиции и достъп до различни видове финансирани от ЕС фондове, чийто широк поток може значително да стимулира икономиката. Въпреки че има критични изказвания по този въпрос. Това показва необходимостта да се вземе предвид широкият контекст на извършвания анализ и да се разбере връзката между отделните категории.

⁸ Wartość wskaźnika inflacji w Polsce w tym okresie (tj. wrzesień 2022 r.) wyniosła 15,7%. Por. Eurostat, *Annual inflation up to 9.9% in the euro area*, September 2022, <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/15131946/2-19102022-AP-EN.pdf/92861d37-0275-8970-a0c1-89526c25f392> [Достъп 29.10.2022.]

⁹ M. Świąciecki, *Dlaczego warto przyjąć walutę euro w Polsce. Przyjęcie euro to ostatni niewykonany obowiązek traktatowy*, Dokument strategiczny „Strategie 2050”, 23.06.2022, <https://strategie2050.pl/publikacje/dlaczego-warto-przyjac-walute-euro-w-polsce/> [Достъп: 29.10.2022.]

Темата за въвеждането на единната европейска валута в Полша остава отворена. Изглежда обаче, че тя ще се върне към изборния дискурс на границата на 2023 и 2024 г. Поради тази причина е важно да сме наясно със сложността на целия процес на въвеждане на единната валута. Въвеждането на еврото не е панацея за икономическите проблеми, произтичащи от небрежност или системни недостатъци, но също така не е лесен процес, който може да се извърши без потенциални разходи. Следователно от такава стъпка трябва да се очакват както положителни ефекти, така и да се осъзнае необходимостта от извършване на разходи. При вземането на решения е важно да се вземе предвид възможно най-широк кръг от анализирани въпроси и да се тества на практика. На тази цел беше подчинена и тази дисертация.

9. ПРОВЕРКА НА ПРИЕТАТА ХИПОТЕЗА ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ И ПОДРОБНОСТИ

Това изследване възприема основната хипотеза и четири детайла, отнасящи се до отделни области на икономиката и икономически стойности, които не могат да бъдат пряко сравнявани помежду си (Таблица 3). Поради формата си, първо се обсъждат подробности, а окончателното обобщение се отнася до основната хипотеза.

Таблица 3. Приетата изследователска хипотеза и подробности.

Изследователска хипотеза:
Въвеждането на обща европейска валута в Полша би било от полза за полската икономика.
Подробности:
1. В анализираните страни, които са приели еврото, се наблюдава стабилен социално-икономически растеж, изразен в растеж на БВП, намаляване на безработицата, стабилно ниво на промени в цените и лихвените проценти, увеличаване на търговията с други държави.
2. В анализираните страни, които са приели еврото, се наблюдава намаляване на държавния дълг и стабилност на сектор Държавно управление.
3. В анализираните страни, които са приели еврото, се наблюдава повишаване на конкурентоспособността и увеличаване на потенциала на предприятията.
4. В анализираните страни, които са приели еврото, има ръст на благосъстоянието на домакинствата.

Източник: собствено изследване.

Що се отнася до първа хипотеза (1. В анализираните страни, които са приели еврото, се наблюдава стабилен социално-икономически растеж, изразен в растеж на БВП, намаляване на безработицата, стабилно ниво на промени в цените и лихвените проценти, увеличаване на търговията с други държави), анализът на социално-

икономическия растеж, изразен в няколко променливи: нивото на БВП, нивото на безработицата, промените в цените и лихвените проценти и състоянието на търговията с други страни. Всяка от тези четири променливи имаше желана посока на промяна, показваща социално-икономически растеж (което се дължи на естеството на тези променливи като стимулатори и дестимулатори), т.е. БВП трябва да се увеличи, безработицата трябва да спадне, промените в цените и лихвените проценти не трябва да бъдат твърде високи, а търговският баланс трябва да бъде положителен.

По отношение на БВП, както изразен като темп на ръст, така и преобразуван в паритет на покупателната способност (PPS) на глава от населението, въвеждането на еврото не е променило съществено положението на жителите на отделните страни. Ръст на БВП *per capita* се наблюдава и в Полша, която не премина към единната европейска валута. Що се отнася до търговията, въвеждането на еврото се оказва важно само за Литва, но превишението на износа над вноса се дължи повече на пазарни и икономически фактори, отколкото на монетарни, тъй като значителни различия бяха открити и в Полша. Що се отнася до нивото на безработица, анализът на стойностите му в отделните страни показва съответствие с концепциите на кривата на А. Филипс. В сравнение с втория фактор, т.е. инфлацията, нарастването на безработицата в балтийските държави през последните анализирани години беше придружено от намаляване на инфлацията. През същия период нивото на безработица в Полша систематично намаляваше (докато инфлацията растеше). Така наблюдаваните промени в анализираниите страни се свързват повече с общите закони на икономиката, отколкото с въвеждането или отказа от въвеждане на единна валута. Разликите в нивото на този показател преди и след въвеждането на еврото са статистически значими за Литва и Латвия, както и за хипотетичната ситуация в Полша. Това означава, че нивото на безработица във всички тези страни е повлияно от общи икономически фактори, а не от монетарен фактор. Що се отнася до нивото на инфлацията, анализът на стойността на този показател преди и след въвеждането на еврото показва, че този фактор не е причинил значителни промени в нейното ниво в балтийските страни, които са направили такава промяна. Освен това не са установени значителни промени в нивото на този фактор в Полша през разглеждания период. Що се отнася до лихвените проценти, чието ниво трябва да е стабилно, понижението на лихвените проценти през анализирания период се наблюдава във всички балтийски страни и в Полша¹⁰. В балтийските страни се наблюдава значително

¹⁰ Понастоящем (т.е. през 2022 г.) увеличението на лихвените проценти се свързва с антиинфлационната политика, провеждана в Полша.

понижение на лихвените проценти в периода след въвеждането на еврото, но тази тенденция се забелязва и в Полша. Следователно трябва да се приеме, че в случая на тази променлива последствията не са от въвеждането на еврото, а от общите икономически тенденции. Въз основа на горните резултати може да се направи извод, че стабилен социално-икономически ръст се наблюдава не само в балтийските страни, които са приели еврото, но и в Полша. Дългосрочните параметри свидетелстват за устойчивостта на социално-икономическия растеж, докато текущите промени (т.е. спрямо 2022 г.) имат различни условия. Трябва да се отбележи, че въвеждането на еврото само по себе си не е фактор, който определя устойчивия социално-икономически растеж, но и не го ограничава. Така **първата хипотеза не е потвърдена.**

Що се отнася до втората хипотеза (2. В анализираниите страни, които са приели еврото, се наблюдава намаляване на държавния дълг и стабилност на сектор Държавно управление), резултатите от анализите показват, че въвеждането на единна валута по отношение на анализираниите размери на приходите, разходите и техния баланс в сектор Държавно управление не се различава съществено в периода преди и след въвеждането на еврото. В повечето случаи тези страни продължават да отчитат дефицити, въпреки че в случая с Полша е аналогично. Анализът на така наречената хипотетична ситуация за Полша, като за точка на отчитане е взета годината на въвеждане на еврото в Литва (т.е. 2015 г.), не показва значителни промени в нивото на приходите и разходите на сектор Държавно управление, но бяха регистрирани значителни промени в баланса. Това обаче е така, защото дефицитът, който се получи през 2020 г., беше много голям и доведе до влошаване на позицията на централния и местния държавен сектор. Анализът на общия държавен дълг показва, че най-ниското ниво на дълг е регистрирано в Естония. Въпреки борбата с последиците от финансовата криза от 2007 г., които се усещаха още няколко години, и въпреки влошаващата се ситуация, причинена от пандемията от COVID-19, балтийските държави успяха да се справят малко по-добре с нивото на брутния дълг. Въпреки нарастването на стойността му (което беше свързано с икономическата политика), имаше значителни разлики в нивото му между балтийските страни и Полша. При анализа на тези резултати, трябва да се отбележи, че след въвеждането на еврото цената на дълга се увеличи, но също така се увеличи след 2015 г. в Полша (анализ на т.нар. хипотетична ситуация). Това може да означава, че стандартите за контрол на дълга на сектор Държавно управление преди въвеждането на единната валута са налагали известна дисциплина при поддържане на нивото на този коефициент. След въвеждането на еврото в балтийските страни нямаше увеличение на дълга, което може да се дължи на

въведената дисциплина и изискванията на провежданата политика, и това не доведе до срыв на ситуацията, например: през свръхзадължията. От друга страна, в Полша нивото на дълга в този сектор е на високо ниво от много години, а сега се е увеличило още повече. Така на тази база може да се направи изводът, че въвеждането на еврото не допринася за нестабилността на сектора на централното и местното управление само с факта на въвеждане на единна валута. Такива ситуации се влияят от политики на национално ниво, а изискванията за преход към единна валута ефективно съдържат свръхзадължията, което трябва да се счита за желана ситуация. Така **втората хипотеза е потвърдена.**

Що се отнася до третата хипотеза (3. В анализираниите страни, които са приели еврото, се наблюдава повишаване на конкурентоспособността и увеличаване на потенциала на предприятията), анализът на наличните данни показва, че в анализираниите страни има повишаване на конкурентоспособността, но това не зависи от въвеждането на единна валута. Стойността на показателя на глобалната конкурентоспособност нараства както в балтийските държави, така и в Полша. Статистически значимите разлики в стойността на този показател (преди и след въвеждането на еврото) засягат както Литва, така и Латвия. В случая с Полша обаче стойностите на показателя преди и след 2015 г. се различават значително. Това може да означава, че промените в икономическото състояние на анализираниите страни могат да бъдат причина за повишаването на нивото на конкурентоспособност, измерено с този показател, и въвеждането на еврото не трябва да бъде от ключово значение в това отношение. По този начин той може да бъде повлиян от конкретни инвестиции (например привличане на средства от ЕС), които се отразяват на общия потенциал на страните от този регион. По отношение на втория от очакваните ефекти - повишаване на потенциала на предприятията, бяха анализирани няколко конкретни показателя. Първо, това е нетната производителност на труда, която се промени значително след въвеждането на еврото само в Латвия. Струва си да се отбележи, че Латвия в анализиранията статистика е страна с по-лошо икономическо състояние от Литва или Естония, така че увеличаването на производителността, което може да настъпи в резултат на въвеждането на единна валута, е положителен фактор и в този случай неговата роля може да навакса пропуснатото, а не да създаде конкурентно предимство. Резултатите от анализа за Полша, която регистрира значително увеличение на нетната производителност на труда от 2015 г. насам, са интересни и заслужават внимание. Отново икономическите фактори могат да влязат в действие като следствие от протичащите процеси като цяло. Заслужава обаче да се

отбележи, че въвеждането на еврото не доведе до намаляване на производителността, а по-скоро е подкрепящо. Що се отнася само до броя на предприятията, в анализирания период след въвеждането на еврото се наблюдава значително увеличение на броя им. В случая на Литва това се отнася за всички предприятия, докато в случая на Латвия само сред средните предприятия, не са установени съществени разлики в техния брой. Трябва да се отбележи, че потенциалът на балтийските държави, измерен чрез броя на предприятията, е няколко пъти по-малък от този на Полша, но въвеждането на еврото имаше положителен ефект върху увеличаването на броя на тези икономически субекти. В Полша тези процеси не са толкова важни в анализирания период. По отношение на разходите за труд на единица продукция в Литва бяха установени значителни разлики. Интересното е, че те растат навсякъде, но в случая с Латвия растежът е незначителен. Това може да означава, че въвеждането на единна валута няма да бъде поляризиращ фактор, който еднозначно влияе върху нивото на разходите за труд, което трябва да се характеризира като положителен ефект. Ако въвеждането на еврото беше рисков фактор, биха се очаквали негативни последици в по-слабите икономики (например Латвия). По същия начин оборотът на предприятията след въвеждането на единната валута се увеличи значително в сравнение с повечето предприятия, разглеждани от гледна точка на техния размер. Трябва да се отбележи, че в този случай се наблюдава положително влияние и на други фактори. Значително увеличение на стокооборота е регистрирано в Литва във всички предприятия (с изключение на големите, където увеличението не е статистически значимо) и в Латвия (във всички, с изключение на малките и големите предприятия). Този процес през анализирания период е придружен от увеличение на оборота на полските предприятия (значително навсякъде, с изключение на категорията на малките предприятия). Така можем да заключим, че въвеждането на единната валута само по себе си няма да подобри автоматично потенциала на предприятията, но, от друга страна, няма да доведе до негативни последици. Така **третата хипотеза се потвърди само частично**, и нейното разбиране трябва да бъде изяснено, като се посочи посоката на влиянието на въвеждането на единната валута. С други думи, въвеждането на еврото не представлява заплаха за конкурентоспособността или производителността на предприятията, но не е фактор, който значително влияе върху постигането на конкурентно предимство. Правилно би било да се каже, че въвеждането на единна валута по-скоро допринася за наваксването и изравняването на страните с по-лоши икономически условия.

По отношение на четвърта хипотеза (4. В анализираниите страни, които са приели еврото, има ръст на благосъстоянието на домакинствата), извършените анализи показват, че в това отношение трябва да се разграничат две ситуации. Първата от тях ще се отнася до намаляването на бедността, а втората - до реалното повишаване на нивото на благосъстояние. И двете са две крайности на един и същ процес, но от различно естество. Като се има предвид първото измерение, въвеждането на единната валута беше свързано с увеличаване на риска от бедност. След въвеждането на единната валута балтийските страни отбелязаха статистически значимо увеличение на риска от бедност, докато Полша отбеляза значително намаление. За показател, който също е свързан със социално измерение (т.е. излагане на риск от бедност или социално изключване), стойността му е намаляла във всички страни. Сравнявайки тези две цифри, може да се види, че социалната изолация, която се балансира от много видове нефинансови дейности, е по-лесен за разрешаване проблем. Много по-трудно е да се разреши така наречената зона на твърда бедност, свързана с недостиг на пари. В същото време фактът, че има работа, няма значение, тъй като във всички страни (независимо от приетата валута) нивото на риска от бедност сред работещите остава на същото ниво. Сравнявайки тези показатели със зоната на неравенството, след въвеждането на единната валута в някои страни се разкриват значителни тенденции на нарастване на неравенството в доходите. Такъв случай беше наблюдаван в Литва. В случая на по-слабата латвийска икономика, въпреки че тези промени са настъпили, те не са били значителни. В случая с Полша имаше процес на изравняване на доходите, въпреки че причината за това е озадачаваща (дали е обедняването на по-богатите или забогатяването на по-бедните). Може би същият механизъм е отговорен за подобна ситуация в Латвия (където, въпреки че неравенството се е увеличило, увеличението не е статистически значимо). Важно е да се отбележи, че при анализ на показателя за тежка материална депривация в страните, които са приели еврото, ситуацията се е подобрила, както в Полша. Това може да означава, че все повече и повече нужди могат да бъдат задоволени за повече граждани. Този показател обаче не ни казва за положението на хората, които не са успели да посрещнат тези нужди (например: влошило ли се е положението им?). На този въпрос може да се отговори чрез задълбочено проучване, а не чрез наличните вторични обобщени данни. Анализираният статистически материал позволи да се направи извода, че в анализираниите страни е налице поляризация на обществото. В анализираниите държави неравенствата (описани или чрез коефициента на Джини, или чрез квинтилното съотношение на доходите S80/S20) се различават съществено. Докато в случая на Полша имаше статистически

значимо намаление на неравенството и в двата случая, в Литва стойностите на тези показатели са се увеличили значително. Най-интересният случай се отнася до Латвия, където стойностите на коефициентите са с различни посоки, но и в двата случая разликите са статистически незначими. Това може да показва високата сложност на проблема с неравенството и необходимостта от внимателно тълкуване на резултатите за обществото по отношение на отделните лица. В приетата четвърта подробна хипотеза домакинствата са отправна точка, така че общото влошаване на ситуацията или увеличаване на неравенството не означава непременно влошаване на положението на отделните лица. При домакинствата наблюдаваните промени в нивото на показателите за риск от бедност задължително трябва да се съпоставят с втория елемент – благосъстоянието на домакинствата. В тази връзка след въвеждането на единната европейска валута в балтийските страни през анализирания период стойността на еквивалентния доход нараства. Подобно явление се случи в Полша. Този ръст обаче не беше толкова динамичен, колкото в балтийските страни. Ръстът на нивото на средната работна заплата, въпреки че е статистически значим навсякъде, не е толкова динамичен в Полша, колкото в балтийските страни. Така може да се направи извод, че въвеждането на единната европейска валута само по себе си не е довело до автоматично увеличение на доходите или заплатите, но динамиката на растеж в тези страни е по-висока. Допълнителни индикатори, които също могат да помогнат при анализа и оценката на ситуацията, доказват, че въвеждането на единната валута малко е повлияло върху негативните промени във финансите на домакинствата. Пример за това е делът на разходите за храна в потребителската кошница. Увеличаването на дела на тези продукти в Естония е временно (в Литва и Латвия има спад). Следователно може да се направи извод, че само част от процесите на промяна на дела на разходите за храна в общата потребителска кошница от стоки и услуги могат да бъдат причинени от въвеждането на единната валута. Самото въвеждане не изглежда да представлява заплаха за домашните финанси. Горният анализ предполага, че макар въвеждането на еврото да не намалява непременно бедността, има малко по-голяма положителна промяна по отношение на наличните ресурси сред домакинствата. Така може да се приеме, че **четвъртата хипотеза се потвърди частично** но фактът, че феноменът на изобилието трябва да се анализира заедно с феномена на областите на бедност и социално неравенство, трябва да бъде изяснен, за да се даде пълна картина на тази сложна ситуация. В тази връзка са важни и националните условия, които могат да повлияят на разнопосочните последици от въвеждането или невъвеждането на единната европейска валута.

В таблица 4 са представени обобщените резултати от проверката на уточняване на хипотезата.

Таблица 4. Проверка на уточняване на хипотезата.

Подробности	Резултат от проверката
1.В анализираните страни, които са приели еврото, се наблюдава стабилен социално-икономически растеж, изразен в растеж на БВП, намаляване на безработицата, стабилно ниво на промени в цените и лихвените проценти, увеличаване на търговията с други държави.	не потвърдена
2.В анализираните страни, които са приели еврото, се наблюдава намаляване на държавния дълг и стабилност на положението на сектора Централно управление и местно самоуправление.	потвърдена
3.В анализираните страни, които са приели еврото, се наблюдава повишаване на конкурентоспособността и увеличаване на потенциала на предприятията.	частично потвърдена
4.В анализираните страни, които са приели еврото, има ръст на благосъстоянието на домакинствата.	потвърдена частично

Източник: собствено изследване.

По отношение на основната хипотеза изводите за нея се правят въз основа на резултатите от проверката на нейните подробности и всички анализи, извършени в работата. Хипотезата предполагаше, **че въвеждането на обща европейска валута в Полша би било от полза за полската икономика**. Въвеждането на единната валута е парично явление, но засяга много различни области от функционирането на държавата, нейните субекти и подразделения. В направения анализ най-голямо внимание е насочено към фактори, пряко свързани с финансовите проблеми, но повечето от изследваните ефекти засягат нематериални явления, само частично свързани с паричната сфера. Анализът показва, че въвеждането на единната валута, въпреки че е свързано с различни разходи (не само на етапа на подготовка за въвеждането, но и под формата на определени промени в прехода на икономиките и функционирането на обществото), но те не бяха по-високи от постигнатия ефект. Разбира се, пълна равностойност в това отношение не може да се направи, но такъв извод е направен въз основа на ефектите във функционирането на икономиките на балтийските страни няколко години след въвеждането на еврото. Въвеждането не доведе до значително увеличение на безработицата, повишаване на инфлацията или влошаване на сферата на дефицита, което често е аргумент в дебатите за приемането на единната валута в Полша. Наблюдавайки

разходите от гледна точка на тяхното разполагане, става ясно, че в Полша през анализирания период е имало и неблагоприятни явления, които не са свързани с въвеждането на единната валута. Въпреки липсата на потвърждение на първата разширена хипотеза, трябва да се отбележи, че такива явления като ръст на БВП, спад на безработицата и други явления, изброени в нея, се случиха независимо от въвеждането на единната европейска валута. Така самото въвеждане на еврото не е фактор, който обуславя устойчив социално-икономически растеж, но и не го ограничава. Така може да се направи извод, че въз основа на събрания аналитичен материал разходите, изразени като цяло под формата на неблагоприятни явления, не надвишават нивото, което би могло да възникне в резултат на нормалното функциониране на икономиката в ЕС .

Анализирани са различни институционални сектори на икономиката, както секторът на централното и местното самоуправление, така и секторът на предприятията и домакинствата. Във всяка от тези три области не са констатирани съществени негативни промени във функционирането им след въвеждането на единната валута. Сравнявайки представянето на всеки сектор в балтийските държави, може да се види, че:

- в случая на сектор Държавно управление няма съществени разлики както в приходите, така и в разходите и балансите (излишък или дефицит); установеният дефицит през 2020 г. е свързан по-скоро с пандемията от COVID-19, отколкото с ефектите от единната валута, и освен това в Естония и Латвия дефицитът е по-нисък от този в Полша (и само малко по-голям в Литва);

- в същия сектор брутният дълг (изразен като % от БВП) не се е увеличил след въвеждането на единната валута, докато в Полша е бил на най-високо ниво (което трябва да се разглежда като неблагоприятно явление за Полша), следователно общата оценка за функционирането на сектор Държавно управление в страните с единна валута според анализирания показател е по-добра;

- в случая с предприятията инвестиционните разходи в този сектор след приемането на единната валута са намалели значително само в Латвия в сравнение с нивото преди присъединяването към еврозоната, но трябва да се отбележи, че аналогична ситуация имаше в Полша;

- в същия сектор, след въвеждането на еврото, делът в печалбите на нефинансовите предприятия в Литва и Латвия е намалял значително, въпреки че аналогична тенденция се наблюдава в Полша, но не толкова значително;

- въпреки това в корпоративния сектор в балтийските страни се наблюдава намаляване на общото ниво на дълга, докато в Полша тенденцията е обратната; това

показва подобряване на финансовата независимост на икономическите субекти след прехода към единната валута, което обаче може да доведе до намаляване на възвръщаемостта на собствения капитал, което е значително в еврозоната;

- освен това в същия сектор броят на фирмите и техният оборот отчетливо се увеличи в страните, където беше въведена единната валута, и въпреки че тези процеси се случиха и в Полша, тяхната динамика е по-ниска, отколкото в балтийските страни;

- в сектора на домакинствата след въвеждането на единната валута се наблюдава повишаване на нивото на еквивалентния доход, както и в Полша; разликите във всеки случай са статистически значими, което може да показва постоянна тенденция в процесите на ръст на доходите;

- в същия сектор изменението на дела на разходите за храна в общата потребителска кошница също не е отрицателно; трябва да се отбележи, че общото намаляване на дела на разходите за храна е свързано с повишаване на благосъстоянието, което се потвърждава и от резултатите от анализа на показателя за тежки материални лишения (той пада във всички страни);

- в сектора на домакинствата също има увеличение на доходите на едночленно семейство, както в страните, които са приели еврото, така и в Полша;

- в същия сектор обаче се наблюдава повишаване на риска от бедност в страните след преминаване към еврото, както и нарастване на някои показатели, характеризиращи социалното неравенство; в това отношение си струва да се има предвид, че процесът на приемане на еврото може да е засегнал някои домакинства, като е задълбочил техните проблеми.

Въз основа на това може да се направи извод, че при сравняване на положението на балтийските страни, взети като модел за анализ на влиянието от въвеждането на еврото върху функционирането на икономиката, с Полша като цяло няма съществени разлики във функционирането на различни субекти преди и след въвеждането на еврото. Много от наблюдаваните промени не зависеха от въвеждането на обща валута, а някои от тях зависеха пряко от политиката, провеждана в дадена страна, или от общата икономическа ситуация, или от т.нар. standing. Така може да се направи извод, че **основната хипотеза беше потвърдена.**

Научни публикации, свързани с дисертационния труд

Научни монографии:

Iwona Dudzik, *Challenges of the Eurozone and forecasts for the introduction of the new currency in Poland*.

Редакция на научни монографии:

Iwona Dudzik, Barbara Czuba (red.), *Edukacja, sztuka, etyka w kontekście filozofii Platona – od teorii do praktyki*, Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Techniczno – Ekonomicznej im. ks. Bronisława Markiewicza w Jarosławiu, Jarosław 2017.

Iwona Dudzik, Barbara Czuba, Krzysztof Rejman (red.), *Rola wartości etycznych we współczesnym świecie. Wartości etyczne współczesnego człowieka*, cz. 1, Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Techniczno – Ekonomicznej im. ks. Bronisława Markiewicza w Jarosławiu, Jarosław 2017.

Iwona Dudzik, Barbara Czuba, Krzysztof Rejman (red.), *Rola wartości etycznych we współczesnym świecie. Filozoficzne spojrzenie na pojęcie wartości*, cz. 2, Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Techniczno – Ekonomicznej im. ks. Bronisława Markiewicza w Jarosławiu, Jarosław 2017.

Beata Jagieła, Iwona Dudzik (red.), *Edukacja kreatywna w nauczaniu zintegrowanym. Praca zbiorowa ze studentami II roku pedagogika studia pierwszego stopnia Państwowej Wyższej Szkoły Techniczno – Ekonomicznej im. ks. Bronisława Markiewicza w Jarosławiu*, Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Techniczno – Ekonomicznej im. ks. Bronisława Markiewicza w Jarosławiu, Jarosław 2016.

Научни статии:

Iwona Dudzik, Irena Brukwicka, *Social consequences of the Covid-19 pandemic for Poles*, in. VUZF REVIEW, Journal of Scientific Papers, (2022) VUZF Review, 7(2), ISSN 2534-9228. (p. 53-60) <https://papersvuzf.net/index.php/VUZF/article/view/270>

Irena Brukwicka, Iwona Dudzik, *Credit economy of banks during SARS-CoV-2*, in. VUZF REVIEW, Journal of Scientific Papers, (2022) VUZF Review, 7(1), ISSN 2534-9228. (p. 14-21) <https://papersvuzf.net/index.php/VUZF/article/view/244>

Iwona Dudzik, Irena Brukwicka, *Potential benefits and risks from Poland's accession to the euro area*, in. VUZF REVIEW, Journal of Scientific Papers, (2022) VUZF review, 7(1), ISSN 2534-9228. (p. 169-176) <https://papersvuzf.net/index.php/VUZF/article/view/259>

Iwona Dudzik, Irena Brukwicka, *The economic effects of the COVID-19 pandemic on the polish economy*, in. VUZF REVIEW, Journal of Scientific Papers, (2021) VUZF review, 6(4), ISSN 2534-9228. (p. 15-21) <https://papersvuzf.net/index.php/VUZF/article/view/211>

Irena Brukwicka, Iwona Dudzik, *The consequences of ageing for the Polish economy*, in. VUZF REVIEW, Journal of Scientific Papers, (2021) VUZF review, 6(4), ISSN 2534-9228. (p. 157-163) <https://papersvuzf.net/index.php/VUZF/article/view/224>

Irena Brukwicka, Iwona Dudzik, *Causes and effects of inflation in Poland*, in. VUZF REVIEW, Journal of Scientific Papers, (2021) VUZF review, 6(3), ISSN 2534-9228. (p. 119-125) <https://papersvuzf.net/index.php/VUZF/article/view/200>

Irena Brukwicka, Iwona Dudzik, *Windfall profits and losses caused by the COVID-19 pandemic*, in. VUZF REVIEW, Journal of Scientific Papers, (2021) VUZF review, 6(3), ISSN 2534-9228. (p. 5-12) <https://papersvuzf.net/index.php/VUZF/article/view/187>

Iwona Dudzik, Irena Brukwicka, *Immigrants in polish economy*, in. VUZF REVIEW, Journal of Scientific Papers, (2021) VUZF review, 6(2), ISSN 2534-9228. (p. 233-238) <https://papersvuzf.net/index.php/VUZF/issue/view/20>

Iwona Dudzik, Irena Brukwicka, Elżbieta Szczygieł, Paweł Walawender, *Financial situation of households after the euro currency introduction – the case of the Baltic states and conclusions for Poland* – w druku.

Раздели в научни монографии:

Małgorzata Gawlik, Iwona Dudzik, Alicja Kłos, Irena Brukwicka, *Rola oraz zadania polskich organizacji pozarządowych w opinii społecznej*, [w:] *Interdyscyplinarność współczesnej medycyny, (Interdisciplinary nature of modern medicine)*, K. Rejman, J. Noworól, M. Cebulak, M. Dziechciaż, B. Stawarz, A. Kłos (red.), Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Techniczno-Ekonomicznej im. Ks. Bronisława Markiewicza w Jarosławiu, Jarosław 2021. (s. 151-165).

Wojciech Grabowiecki, Irena Brukwicka, Alicja Kłos, Iwona Dudzik, Barbara Bajger, *Dobrostan jako wartość osobista w kontekście społeczno-kulturowo-informacyjnym*, [w:] *Interdyscyplinarność współczesnej medycyny, (Interdisciplinary nature of modern medicine)*, K. Rejman, J. Noworól, M. Cebulak, M. Dziechciaż, B. Stawarz, A. Kłos (red.), Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Techniczno-Ekonomicznej im. Ks. Bronisława Markiewicza w Jarosławiu, Jarosław 2018. (s. 159-171).

Iwona Dudzik, Sylwia Nowak, *Rola wartości w życiu współczesnego człowieka na podstawie przeprowadzonych badań własnych*, [w:] *Rola wartości etycznych we współczesnym świecie. Wartości etyczne współczesnego człowieka*, cz. 1, I. Dudzik, B. Czuba, K. Rejman (red.), Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Techniczno-Ekonomicznej im. Ks. Bronisława Markiewicza w Jarosławiu, Jarosław 2017. (s. 9-22).

Синтетично описание на научните постижения на кандидата

а/ научные публикации

Научни публикации	Преди защита на докторска дисертация (before PhD)	След защита на докторска дисертация (after PhD)	Общо
	<i>Брой публикации (number of publications/ брой публикации)</i>		
Авторски монографии	0	2	2
Редакция на научни монографии	0	4	4
Статии в научни списания	3	29	32
Глави в научни монографии	7	52	59
Експертиза	0	0	0
Други, например, популяризация на науката	0	0	0
Общо	10	87	97

б/ участие в чуждестранни лекции и научни конференции

Научни конференции-изказвания с реферат	Полша, Словакия, Украйна	31
Общо		31

с/ ръководство на дипломни работи

- ръководство на магистърски работи	99
- ръководство на бакалавърски работи	57
Общо	156

Декларация за оригиналност на дисертационния труд

Декларацията на ИВОНА ДУДЖИК се отнася за нейния дисертационен труд.

Декларирам, че дисертационният труд за придобиване на научна степен „Доктор на науките“ е изцяло написан от мен и не нарушава авторските права на други лица.

Декларирам, че този дисертационен труд не дублира нито един от фрагментите на моята докторска дисертация, озаглавена «Постмодерна и ретивистка естетика», въз основа на която през 2006 година ми беше присъдена степената доктор по хуманитарни науки в Силезийския университет в Катовице.

..... София I-2023

/ПОДПИС/